

Odzivi

Marjan Rožac, Alberto Pucer: Piranske notarske pergamentne listine I. del. Predbeneško obdobje 1173–1283. 1. zvezek 1173–1212. Koper : Pokrajinski arhiv, 2010, 181 strani.

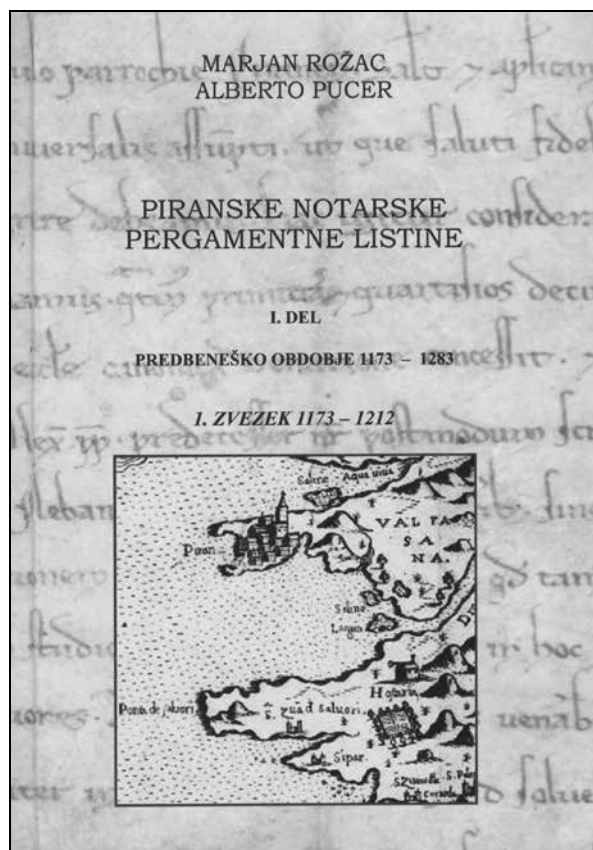
Pisanje kritične ocene knjižnega izdelka prijaznih in ustrežljivih znancev je nehvaležna naloga, ki zna zbuditi tudi zamero. Vendar predanost stroki tovrstno tveganje opravičuje in celo zahteva, v konkretnem primeru predvsem zato, ker je predmet knjižne objave izjemno dragoceno arhivsko gradivo, ki je edinstveno v Sloveniji in zasluži dostojno predstavitev.

Zamisel publikacije, ki želi biti »prvi temeljit prikaz listinskega gradiva predbeneškega obdobja«, ki se hrani v Piranu in bi naj bil »nepogrešljivi in obvezni del vsake strokovne knjižnice in raziskave«, pripomogel pa bi tudi k širšemu poznavanju zgodovine Pirana (str. 7), je nedvomno dobrodošla in hvalevredna. Vendar pa uresničitev takega načrta ni najlažja naloga. Delo z arhivskimi rokopisi namreč ob poznavanju tematike, pisave in nekdanjega pisnega jezika zahteva sistematičnost, natančnost in doslednost, pa tudi spremljanje in upoštevanje najnovejših strokovnih izsledkov in spoznanj.

Pred nami je luksuzna in oblikovno dragocena publikacija, ki naj bi predstavila podatke o delu piranskih listin iz predbeneškega obdobja. Uvodni del knjige sestavlja več segmentov, ki obljublajo celó neuresničljivo: prevodi povzetkov latinskih listin v slovenščino naj bi npr. poleg sloga ohranjali tudi »melodiko« (?) jezika (str. 6).

Skromni, komaj kaj več kot enciklopedični zgodovini predbeneškega Pirana in historiatu njegovega arhiva sledi nekaj podatkov o fondu in značilnostih piranskega listinskega gradiva. Posamezni pojmi so predstavljeni skopo, brez omemb ključne strokovne literature.¹ Med dosedanjimi objavami fonda piranskih listin uvod (str. 14) omenja (le) prvi del De Franceschijevega *Chartularium Piranense*,² ki objavlja piransko gradivo do leta 1300, na drugega³ s kasnejšim gradivom (do leta 1350) pa pozablja. Navaja objavo *Codice diplomatico Istriano* Pietra Kandlerja, ki ji pripisuje letnico izida 1888 namesto

1846–1852 oz. 1862–1865 (ponatis 1986).⁴ Natančno je citirana tudi objava piranskih listin v *Gradivu za zgodovino Slovencev v srednjem veku* Franca Kosa brez navedbe številke kakega od petih zvezkov tega dela, le z letnico 1920. Medtem ko gre pri De Franceschiju in Kandlerju za objave listin *in extenso*, prinaša *Gradivo* njihove komentirane slovenske povzetke, ki vključujejo posamezne relevantne dele besedila v jeziku izvirnika. Piranske listine so objavljene deloma v četrti knjigi *Gradiva*, ki jo je objavil Franc Kos in je uradno izšla z letnico 1915 (četudi dejansko leta 1920),⁵ deloma pa tudi v peti knjigi, ki jo je po očetovi smrti uredil in leta 1928 objavil sin Franca Kosa Milko Kos.⁶ Od novejših objav, ki tudi vključujejo piranske listine, bi bilo tu nujno potrebno dodati *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1 in 6/2* Franceta Barage⁷ in Miha Preinfalka.⁸

4 Kandler, *Codice diplomatico Istriano*.

5 Kos, F., *Gradivo 4*.

6 Kos, M., *Gradivo 5*.

7 Baraga, *Gradivo - Listine*.

8 Preinfalk, *Gradivo - Imensko kazalo*.

1 Sem bi sodila vsaj omemba Bonin: *Vodnik po fondih*.

2 De Franceschi, *Chartularium Piranense I*.

3 De Franceschi, *Chartularium Piranense II*.

V uvodnem delu (str. 14) sta predstavljena količina in kronološki razpon piranskih listin iz predbeneškega razdobja (1173–1212), ki jih zajema objava. Šlo naj bi za 72 »primerkov« in 78 »vsebin«, kar ne drži. Dejansko gre za 72 listin (oz. »vsebin«), od katerih so nekatere ohranjene v več inačicah (oz. »primerkih«). Slednjih tudi ni 78, ampak »le« 77.

V uvodu bi bilo nujno potrebno spregovoriti tudi o vsebini objavljenih listin: velika večina (kar 70 »primerkov«) namreč popisuje pravdo za desetino pridelka piranskega oljčnega olja, ki jo je koprška škofija terjala od piranskih laikov in klerikov. Spor, v katerem so razsojali s strani papeža delegirani cerkveni dostojanstveniki, je bil v sodobnem času deležen precejšnje pozornosti, komentarjev in nekaterih popravkov datacij,⁹ kar publikacija zanemarja.

Uvodoma je opisan pristop k predstavitvi rokopisnega gradiva. Listine si sledijo v kronološkem zaporedju in so oštevilčene, označene s krajem in datumom izdaje. Uvod kot glavni del predstavitve vsake listine napoveduje »prevod vsebine dokumenta« (str. 14), kar pa ni točno, saj gre v pretežni meri za slovenske povzetke vsebin listin, in le redko za celovitejše prevode ali obsežnejše interpretacije delov besedila. Pod navedbo »narava listine« naj bi bila opredeljena zvrst dokumenta, ki ji sledi omemba njegove izvornosti (original, kopija), dalje materiala, na katerem je zapis zabeležen, omemba jezika zapisa (ta je v vseh primerih latinski), navedba imena notarja (če je znan) in omemba eventualnega notarskega znaka, sledi opis dimenzij in ohranjenosti dokumenta z omembo morebitne sledi odpadlega pečata. Za zapise, ki so že bili objavljeni, je navedena referenca objave. Na dno strani so umeščene opombe z nekaterimi pojasnili.

Napovedane predstavitve dokumentov niti oblikovno niti jezikovno niso dosledne in poenotene. Pod »naravo listine« sledi včasih navedba tipa dokumenta (notarski zapis, papeška bula/listina), drugič pa vsebinski značaj zapisa (zapis, zapisnik, prošnja, pooblastilo, naročilo, poziv itd.). Kopija je občasno označena kot »verodostojna«, drugič ne. Zdi se, da je ta opredelitev povzeta po De Franceschijevi objavi, a ne dosledno. De Franceschi npr. listini 6 B in 7 B iz objave, ki je pred nami, označuje kot avtentični kopiji,¹⁰ »naša« objava pa avtentičnost/verodostojnost pripisuje le drugi (prim. str. 28 in 32). Listina 36 B (str. 94) je označena kot »verodostojna kopija« listine 36 A izpod peresa istega notarja; dejansko je bil dokument izdan v dveh izvodih, od katerih imata oba status originala. Ni jasno, zakaj je listina 51 (str. 124) opredeljena kot

»kopija osnutka« – verjetneje je, da gre kar za predlogo oz. osnutek listine in ne za kopijo le-tega.

Ob odprtem vprašanju, kako v slovenščini preigibati latinska imena, ki se pojavljajo v listinah: ali pri slovenjenju imen, ki se v imenovalniku končujejo s pripono -us, slovenska obrazila pripenjati na latinsko pripono – kar je praksa pri »naši« objavi – ali na osnovo, je moč ugotoviti, da so imena v povzetkih vsebin prepisana površno. Pri listini 3 (str. 20) se med pričami pojavlja »Venrius« namesto Venerius de Toberca, pri listini 7 B (str. 32) nastopa notar »Dominicusa Suavisa«, namesto Dominicus Suavis, ki se pri listini 11 (str. 40) omenja med pričami, tokrat kot »Daominicus« namesto Dominicus. V povzetku vsebine pri listini 19 (str. 56) je diakon iz Bonanusa preimenovan v »Bonanusa«, cerkev sv. Apolinara v opombi k listini 34 (str. 88) je postala cerkev »sv. Apolnara«, notar »Aiacardinus« pri listini 42 (str. 106) je napačno transliterirani Aicardinus. Ni jasno, zakaj je duhovnik (presbiter) pri vsebini listine 43 (str. 108) zapisan z veliko začetnico (Iohannes de Presbitero). Ime pravnega zastopnika Pirana je Iustus de Bona in ne »de Bono«, kot ga imenuje razlaga vsebine k listini 60 (str. 142), priča v isti listini je Pelonius de Qualiça in ne »de Qualiçe«. V listini 62 (str. 146) so priče, ki jih omenja komentar Menesclaus de Adalgerio (ne »de Adalgeria«), Odoricus de Fumia (ne »de Fumie«), Inricus de Iermana (ne »de Jermane«), piranski pooblaščenec pa je – kot že rečeno – Iustus de Bona (ne »de Bono«). Podobno napačno so slovenjene oblike imen prič Henricusa »de Maura« (prav: de Mauro), Veneriusa »de Toperge« (prav: de Toperga) v povzetku vsebine k listini 64 (str. 150), v povzetku k listini 66 (str. 154) bi moralo pri priči Petrusu namesto »de Parmo« stati de Parma. Podobno neustrezne so oblike imen prič v komentarju k listini 68 (str. 158): namesto (pred ...) Henricusom »de Ernestom«, Albinusom »Sepo«, Veneriusom »de Carlom«, Dominicusom »de Galiotom«, Bernardusom »de Sibilio«, bi moralo pisati: ~ de Ernesto, ~ Sepa, ~ de Carlo, ~ de Galio, ~ de Sibia. Pri povzetku listine 70 (str. 162) se omenjata Mauretus »de Trgesto« namesto de Tergesto in Almericus »Foglam« namesto Fogla.

Tudi zunanje značilnosti listin niso označene natančno. Pri listini 6 B (str. 28) manjka omemba notarskega znaka, pri listini 31 (str. 82) omemba odpadlih pečatov, sled odstranjenega pečata tudi ni navedena pri listini 32 (str. 84). Pri nekaterih listinah je v zvezi z ohranjenostjo omenjeno, da je listina prepognjena (listina 12, str. 42), pri drugih (listina 15, str. 48, listina 17, str. 52, listina 18, str. 54, listina 31, str. 82, listina 63, str. 149) pa ne.

Navedba objave tukajšnjih listine 1 (str. 16) in listine 68 (str. 159) v Kandlerjevem *Codice diplomatico Istriano* je neustrezna: obakrat je omenjen le zvezek (v prvem primeru št. 1, v drugem št. 2)

⁹ Mihelič, Piransko olje; Mihelič, Bog je najprej; Mihelič, Prevzetnost in pristranost.

¹⁰ De Franceschi, Chartularium Piranense I., št. 15 in 16, str. 13–14.

ponatisa tega dela, ne pa številka N. 153 (str. 291) oz. N. 207 (str. 384), pod katero sta listini v omenjenih zvezkih objavljeni. Pri listini 69 (str. 160), ki je dvojniki druge pravkar omenjene listine, je vnovič citirana neznana Kandlerjeva izdaja iz 1888, o kateri je bilo govora že zgoraj.

Moteče je, da se v opombah pod črto od strani do strani ponavljajo ista pojasnila k istim pojmom, osebam in posameznim krajem (le za primer: pojem *primicerius* je pojasnjen na str. 26, 34, 38, 40, 42, 44, 48, 58, 64, 70, 82, 96, 100, 102, 110, 112, 114, 118, 120, 124). Mnogo preprosteje bi bilo delu dodati seznam manj znanih pojmov, kraje in osebe pa tudi opremiti z zaznamki o novejši literaturi o njih. V opombah na str. 48, 50, 78, 80, 90, 140, 142, 146, 154, 156 se ponavljajo »inačice« imena koprškega škofa Aldigerija, ki je napačno izenačen s svojim naslednikom škofom Alderikom, kar je bilo pred nedavnim predmet razprave v osrednji slovenski zgodovinski reviji.¹¹ Za kraj Albucan najdemo v opombi (str. 16) le ugotovitev, da tega kraja ni več; dejansko gre za naselje blizu Stare vasi blizu Kort.¹² Omembe let papeževanja posameznih papežev so v komentarju odveč, saj je delu dodan seznam papežev (str. 169). Pri opombah na str. 132, 138 in 154 v razlagi denarnih enot ni navedeno razmerje groš – mali denar, tako da je lestvica nepopolna. Piranska urna olja ni držala 80,55 litra (str. 132, 138, 154) ampak 64,7 litra.¹³

Popis listine (večinoma le) na sodi (levi) strani je opremljen z reprodukcijo dokumenta na lihi (desni) strani. Lične ilustracije v uvodu in reprodukcije listin v osrednjem delu niso označene s podnapisi in seznami. Nekateri reprodukcije so kakovostne, druge manj, več je premajhnih, kopica je zamešanih. To skuša popraviti dodaten vstavljen list z navedbo *errata – corrige*, ki pa ne navaja vseh napačno razvrščenih posnetkov. Na str. 101 in 103 je npr. posnetek iste listine, ustrezne reprodukcije k (drugi) listini 40 (str. 102) uporabnik ne najde.

K tovrstnim publikacijam morejo biti seznami v veliko pomoč. Tokrat pa so morda prav seznami najšibkejša točka objave, saj že omenjenim nedoslednostim dodajajo še nove. Seznam kratic in okrajšav (str. 168) ima De Franceschijevo objavo piranskih listin (CP) najprej označeno (pravilno) kot »Chartularium«, v naslednji vrsti (CP I.) pa kot »Chartolarium« (Piranense /I. del/). Seznam notarjev pozna notarja po imenu »Aiacardinus«, kot omenjeno že zgoraj gre za napačno prebrano ime Aicardinus. V seznamu se pojavlja »Manfredus«, duhovnik in notar, namesto Manfredus. Seznam škofov in patriarhov je po abecednem zaporedju povsem »razsut«: brez kakršnekoli logične utemeljitve

si sledijo imena škofov: Voldoricus, Wernardus, Leonardus, Aldericus, Gebardus, Gherardus, Dominicus, Uguccio, Guernardus in Wolfgerus. Pri Wernardusu se omenja inačica imena »Guernardus«, ki jo v komentarjih zaman iščemo. V seznamu omenjeni koprski škof Guernardus pa ni koprski, ampak tržaški, kar logično izhaja iz komentarja k listini 57 (str. 136), kjer se ta škof omenja. V času njegovega škofovanja »koprška cerkev ni bila (!) škofijska, ampak je bila samo župnija, podrejena tržaški cerkvi (škofiji)«. Neustrezno je tudi abecedno zaporedje seznamov osebnih in krajevnih imen, ki zajemata osebe in toponime iz komentarjev vsebin. Pri seznamu osebnih imen izpostavimo kratek seznam oseb z začetnico F: sledijo si v zaporedju Fortunatus, Federicus, Florainus in Felix, in krajev z začetnico C: Castello, Castignolo, Clugia, Cremona, Celola, Cucolum, Castrum Veneris, Carniello, Castanei dolina, Campana dlina (!). – Dejstvo, da sestavljalec seznamov ni vedel, da je *c caudata* (ç) smotno enačiti z našim z in ga umestiti na konec abecednega zaporedja, je pri teh spodrseljajih že minorno. V imenskem seznamu se vnovič pojavljajo neustrezne oblike – tokrat latinskih – imen: Albinus »Sepo« namesto Sepa, Almericus »Fogam«, ki ga komentar k referenčni listini 69 (str. 160) sploh ne omenja, medtem ko tisti k listini 70 (str. 162) pozna ime Almericus »Foglam«, ki smo ga zgoraj že označili kot neustreznega (pravilna oblika bi bila Almericus Fogla). Ob sklicu na listini 43 in 59 seznam omenja ime »Artuicus de Adelgerius«. Oblika »de Adelgerius« je že sama po sebi napačna, prav bi bilo: de Adelgerio. Še več: inačice imena »Artuicus de Adelgerio« v povzetkih vsebin omenjenih listin in v samih listinah ni. Ime priče na začetku druge vrste v besedilu listine 43 (str. 109) je *Artuichus filius Adelgerii*, kar je v povzetku vsebine (str. 108) ustrezno slovenjeno kot »Artuichus (!) sin Adelgeriusa«. Seznam bi to obliko moral povzeti kot Artuichus Adelgerii. Na začetku druge vrste v listini 59 (str. 141) nastopa ista oseba pod imenom *Artuicus de Adalgerio*, kar povzete (str. 140) korektno povzema. Seznam inačice imen (Artuicus, Artuichus, Adalgerius, Adelgerius) zanemarja. V njem srečamo zatiptkane ali napačne oblike imen: »Daominicus« Felix (namesto Dominicus), »Papone« de Ioane (namesto Papo). Imena evidentno istih oseb niso združena v skupno geslo: Petrus de Aço in Petrus de Acio sta isti osebi, identična sta Triestus umaški župan in Tergestus iz Umaga. »Venrius« de Toberca/Toperca je napačno transliteriran Venerius in istoveten z osebo Venerius de Toperga.

Kaj reči na koncu? Priporočiti bi bilo »popravni izpit«. Objavo je treba korenito popraviti in vnovič objaviti morda skupaj z naslednjim delom po temeljiti predhodni recenziji, ki je – kot je moč sklepati iz kolofona k objavi – tokrat kar izostala.

¹¹ Mihelič, Revizija kronologije.

¹² Mihelič, Načrt sistematične agrarne kolonizacije.

¹³ Mihelič, K osvetlitvi nekaterih votlih mer.

Luksuzna zunanost pa naj bo – kot je običaj pri znanstvenih objavah – podrejena kakovosti vsebine.

VIRI IN LITERATURA

- Baraga, France: *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1 : (Listine 1246–1255)* (Thesaurus memoriae. Fontes, 2). Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2002.
- Bonin, Zdenka (ur.): *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Koper*. Koper : Pokrajinski arhiv, 2006.
- De Franceschi, Camillo: *Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano I. (1062–1300). Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 36. Parenzo, 1924.
- De Franceschi, Camillo: *Chartularium Piranense. Raccolta dei documenti medievali di Pirano II. (1301–1350). Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 43. Pola, 1931, str. 19–96; idem, ibidem, 44. Pola–Parenzo, 1932, str. 271–320; idem, ibidem, 45. Pola, 1933, str. 255–320; idem, ibidem, 46. Pola, 1934, str. 107–192; idem, ibidem, 47. Pola, 1935, str. 123–230; idem, ibidem, 50. Pola, 1938, str. 171–200.
- Kandler, Pietro: *Codice diplomatico Istriano I–V*. Trieste : Tipografia del Lloyd Austriaco 1862–1865; ponatis Trieste : Riva, 1986.
- Kos, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, Četrta knjiga (1101–1200)*. Ljubljana : Leonova družba, 1915.
- Kos Milko: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, Peta knjiga (1201–1246)*. Ljubljana : Leonova družba, 1928.
- Mihelič, Darja. K osvetlitvi nekaterih votlih mer srednjeveškega Pirana. *Kronika*, 37, 1989, št. 1–2, str. 22–26.
- Mihelič, Darja: Piransko olje in koprsko škofija : (začetek 13. stoletja). *Acta Histriae*, 9, 2001, št. 2, str. 311–320.
- Mihelič, Darja: Revizija kronologije cerkvenih dostojanstvenikov na Primorskem. *Zgodovinski časopis*, 59, 2005, št. 1–2, str. 23–44.
- Mihelič, Darja: Bog je najprej samemu sebi brado ustvaril : spor med koprsko škofijo in Pirančani za dajatev od pridelka olja (začetek 13. stoletja). *Ad fontes : Otorepčev zbornik*. (ur. Darja Mihelič). Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005, str. 97–125.
- Mihelič, Darja: Prevzetnost in pristranost v pravdi o cerkveno-posvetnih zadevah : (Piran, začetek 13. stoletja). *Sacerdotes, iudices, notarii — : posrednici medu društvenim skupinama : zbornik radova s mednarodnog znanstvenog skupa, [Poreč, 19. do 21. svibnja 2005] : mediators among social groups : conference papers from the international scientific conference* (ur. Neven Budak) (Zbornik radova, sv. 2). Poreč : Pučko otvoreno učilište : Zavičajni muzej Poreštine, 2007, str. 21–34.
- Mihelič, Darja: Načrt sistematične agrarne kolonizacije v srednjem veku (Piran, začetek 14. stoletja). *V zlatih črkah v zgodovini : razprave v spomin Olgi Janša-Zorn* (ur. Miha Preinfalk) (*Kronika*, 57). Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2009, str. 51–62.
- Preinfalk, Miha: *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/2 : (Imensko kazalo)* (Thesaurus memoriae. Fontes, 5). Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2007.

Darja Mihelič